

Utbildningsdepartementet

2018-03-27
1 (15)
Dnr 2017:1228

Redovisning av uppdrag att se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens i dag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet.

Dnr U2017/02918/S

Härmed redovisas uppdraget att se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens idag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet. Skolverket ska vid behov lämna förslag till åtgärder, författningsändringar och i förekommande fall föreslå finansiering. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 31 mars 2018.

Sammanfattning

I regleringsbrevet för budgetåret 2017 anges att Skolverket ska se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens idag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet. Skolverket ska vid behov lämna förslag till åtgärder, författningsändringar och i förekommande fall föreslå finansiering.

Skolverket har genomfört uppdraget i två huvudsakliga steg: en sammanställning som beskriver aktuell forskning och tidigare studier om skolbibliotek och samråd med berörda aktörer internt på Skolverket, myndighetsrepresentanter, representanter för huvudmän samt med intresseorganisationer.

Med utgångspunkt i det aktuella kunskapsläget och i samråden presenterar Skolverket ett antal tänkbara åtgärder.

Regeringen kan utreda om skollagen kan förtydligas

Skolbibliotekens pedagogiska funktion är inte reglerad i skollagen. Den anger endast att elever ska ha tillgång till skolbibliotek. För att skolbiblioteken på bästa sätt ska användas för att stärka utbildningens kvalitet är det viktigt att skollagen förtydligar att de är en integrerad del i undervisningen.

Skolverket bör erbjuda insatser för att stärka skolbiblioteksverksamheten inom de nationella skolutvecklingsprogrammen

Kunskapen och kännedomen om skolbibliotekens syfte och roll samt om skolbibliotekariers kompetens är låg hos lärare och skolledare. Det finns också ett behov av ökad kompetens hos utbildade skolbibliotekarier för att de på bästa sätt ska kunna bidra till skolans måluppfyllande arbete. För att möta dessa behov kan Skolverket erbjuda fler insatser för att stärka skolbiblioteksverksamheten inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Målgrupperna för insatserna bör vara skolbibliotekarier, skolledare, lärare och huvudmän.

Skolverket kan ta fram stödmaterial om skolbiblioteksverksamheten

I mars 2017 beslutade regeringen om förtydliganden och förstärkningar i läroplanerna som tydliggör att skolbiblioteket ska användas som en del i undervisningen. Skolverket bedömer att det är viktigt att huvudmän och skolledare får det stöd de behöver för att kunna tolka dessa nya skrivningar och ta det ansvar som efterfrågas. Skolverket kan därför ta fram stödmaterial för huvudmän och skolledare samt utveckla det befintliga material som finns för lärare och skolbibliotekarier.

Statsbidraget till skolbibliotek bör inordnas i det nya statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Idag saknas ofta både digitala lösningar, medier och lokaler för skolbiblioteksverksamheten. Dessutom har endast hälften av landets 1,3 miljoner elever tillgång till ett skolbibliotek med ungefär en halvtidsbemanning. Det finns ett behov av en långsiktig finansiering för skolbiblioteksverksamheten. Samtidigt har både Skolverket och andra aktörer konstaterat problem med de många statsbidragen på

skolområdet. Skolverket föreslår därför att de medel som idag är beräknade för statsbidraget till skolbibliotek förs till det nya bidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling (SFS 2018:49).

Utredning

Beskrivning av uppdraget

I regleringsbrevet för budgetåret 2017 anges att Skolverket, som komplement till utvärderingen av statsbidrag för personalförstärkning i skolbibliotek, ska se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens idag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet. Skolverket ska vid behov lämna förslag till åtgärder, författningsändringar och i förekommande fall föreslå finansiering. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 mars 2018.

De skolformer som omfattas av uppdraget anges i skollagens skrivningar om tillgången till skolbibliotek: grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan samt gymnasiesärskolan.¹

Genomförande

Skolverkets uppdrag har genomförts i två huvudsakliga steg:

- 1) En sammanställning som beskriver aktuell forskning och tidigare studier om skolbibliotek.
- 2) Samråd med berörda aktörer internt på Skolverket samt med myndighetsrepresentanter, representanter för huvudmän samt intresseorganisationer.

Nedan beskrivs de två stegen mer utförligt.

Sammanställning av forskning och tidigare studier

Skolverket har gått igenom aktuell forskning och tidigare studier i syfte att sammanfatta det aktuella kunskapsläget om hur skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens kan användas på bästa sätt. Sammanställningen har resulterat i ett skriftligt PM som sedan har legat till grund för efterföljande samråd.

Samråd

Med utgångspunkt i iakttagelser från aktuell forskning och tidigare studier genomförde Skolverket ett antal samråd. Syftet med samråden var att formulera möjliga förbättringsåtgärder. Deltagarna förväntades framföra eventuella inspel från övriga berörda på sin enhet/myndighet/huvudman/intresseorganisation till samråden.

Samråden genomfördes i två omgångar. I den första samrådsomgången genomfördes samråd med:

- 1) En intern referensgrupp (berörda enheter på Skolverket).

---

¹ 2 kap. 36§ skollagen(2010:800)

- 2) Representanter för myndigheter (ansvarig för skolbiblioteksstatistiken vid Kungliga Biblioteket, en representant för Skolinspektionen samt en representant för den nationella biblioteksstrategin vid Kungliga Biblioteket).
- 3) Representanter för huvudmän.

I det externa samrådet för huvudmän deltog representanter för följande kommuner:

- Lunds kommun
- Linköpings kommun
- Södertälje kommun
- Växjö kommun
- Svedala kommun
- Järfälla kommun

Skolverket gjorde ett urval bestående av huvudmän som har ett dokumenterat utvecklat arbete med skolbiblioteksfrågor och som därför ansågs kunna bidra med framåtsyftande åtgärdsförslag.² Efter den första samrådsomgången tog Skolverket fram ett utkast till åtgärdsförslag.

Den första samrådsomgången präglades av en samstämmighet bland deltagarna kring de iakttagelser som Skolverket sammanställt utifrån aktuell forskning. Generellt kretsade diskussionen främst kring förtydliganden av och fördjupande resonemang kring det som presenterades. Vad gäller åtgärdsförslag fanns det ett antal åtgärdsförslag som, med vissa variationer, återkom under den första samrådsomgången. Det är dessa förslag som Skolverket har valt att gå vidare med i denna redovisning. Utkastet till åtgärdsförslag förankrades och konkretiserades vid ett andra internt samråd.³

- 4) Intresseorganisationer

Under januari 2018 fick Skolverket även inspel på utkastet till åtgärdsförslag från relevanta intresseorganisationer; Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Friskolornas riksförbund, Dokumentation Information Kultur (DIK) samt Nationella skolbiblioteksgruppen (NSG).

Avgränsningar

Parallellt med Skolverkets uppdrag pågår ett arbete på Kungliga biblioteket med att ta fram en nationell biblioteksstrategi som omfattar all biblioteksverksamhet i Sverige, inklusive skolbiblioteken. Den nationella biblioteksstrategin ska vara klar den 1

---

² Skolverket har även sökt enskilda huvudmän för samrådet med huvudmannarepresentanter, men kunde inte identifiera vilka som hade ett dokumenterat utvecklat arbete med skolbibliotek vid urvalets genomförande. Friskolornas riksförbund fick därmed vid ett senare skede vara representant för enskilda huvudmän.

³ Enheten för gymnasieskolan, enheten för för- och grundskolan, enheten för allmäntdidaktik, enheten för skoljuridik, enheten för ämnesdidaktik och enheten för nyanländas lärande.

mars 2019 och kommer att innehålla åtgärdsförslag som bland annat rör skolbiblioteken. Inom ramen för arbetet med den nationella biblioteksstrategin har Kungliga Biblioteket tagit fram rapporten: *Skolbibliotekens roll för elevers lärande – En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010 - 2015*. I rapporten presenterar Kungliga Biblioteket, utifrån över 100 utredningar och forskningsartiklar, de viktigaste faktorerna för att skolbiblioteken bättre ska kunna användas för att bidra till elevernas lärande. Utöver arbetet med den nationella biblioteksstrategin genomför Skolinspektionen en kvalitetsgranskning av skolbibliotek som pedagogisk resurs som ska redovisas i juni 2018.

För att undvika dubbelarbete, och med hänsyn till uppgiftslämnarbördan för huvudmän och skolor, har Skolverket utgått från aktuell forskning och beprövad erfarenhet som redan finns på området. En stor del av detta material utgörs av sammanställningar undersökningar som genomförts av Kungliga Biblioteket, som idag är den myndighet som har i uppdrag att ha nationell överblick och främja samverkan inom skolbiblioteken. Med utgångspunkt i sammanställningen har Skolverket genomfört samråd med aktörer som har sakkunskap och som har ett eget pågående arbete kring skolbiblioteksfrågan för att gemensamt diskutera åtgärdsförslag. Skolverket har därför valt att inkludera myndigheterna Kungliga Biblioteket och Skolinspektionen, huvudmän och andra relevanta intresseorganisationer i genomförandet av detta uppdrag.

Ramar för skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariers kompetens

Skollagen och bibliotekslagen

Skollagen (2010:800) och bibliotekslagen (2013:801) är de huvudsakliga styrdokument som sätter ramarna för skolbiblioteken. Enligt skollagen (2010:800) ska elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till ett skolbibliotek. Av bibliotekslagen framgår att biblioteksväsendet ”ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. Biblioteksväsendet ska även ”främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt”. Särskild uppmärksamhet ska dessutom ägnas åt personer med funktionsnedsättningar, nationella minoriteter och personer som har annat modersmål än svenska.⁴

I propositionen som föregick skollagen definieras att ”med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande”.⁵

---

⁴ 2, 4 och 5 §§ bibliotekslagen (2013:801).

⁵ Prop. 2009/10:165, s. 284

Läroplanerna

I de nyligen reviderade läroplanerna för grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan samt gymnasie- och gymnasiesärskolan har regeringen förtydligat rektors ansvar för skolbibliotekets verksamhet. I läroplanerna nämns att ”skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens”.⁶

Skolinspektionens ställningstagande

Skolinspektionen anger i ett ställningstagande om skolbibliotek att följande krav ska vara uppfyllda för att eleverna i kommunala och fristående skolor ska anses ha tillgång till ett skolbibliotek:

”Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i de egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna. Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier. Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera läsning.”⁷

Skolbibliotek inom den nationella digitaliseringsstrategin

Inom regeringens nationella digitaliseringsstrategi för det svenska skolväsendet anges att ”för att barn och elever ska utvecklas så långt som möjligt är det även av vikt med ett bra samarbete mellan personal som arbetar med barn och elever och skolbiblioteken. Skolbiblioteket har en viktig pedagogisk uppgift att fylla när det gäller att stärka elevers kompetenser i bland annat informationssökning och källkritik”.⁸

Resultat från forskningssammanställningen

I det följande avsnittet beskrivs resultaten från sammanställningen av befintlig forskning och tidigare studier om skolbibliotek. Sammanställningen har tematiserats utifrån de huvudsakliga faktorer som forskning och beprövad erfarenhet idag pekar ut som viktiga för att skolbibliotekens funktion respektive skolbibliotekariernas kompetens ska kunna bidra till att stärka utbildningens kvalitet på bästa sätt.

Kunskapsläget kring skolbibliotekets funktion

Svagt samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare

I princip samtliga undersökningar som omfattas av Kungliga Bibliotekets forsknings- och kunskapsöversikt om skolbiblioteken belyser vikten av ett välfungerande

---

⁶ Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet, reviderad 2017 (2.8 rektorns ansvar), Läroplan för grundsärskolan, reviderad 2017 (2.8 rektorns ansvar), Läroplan för gymnasieskolan, reviderad 2017 (2.6 rektorns ansvar) Läroplan för gymnasiesärskolan, reviderad 2017 (2.6 rektorns ansvar) Läroplan för sameskolan (2.8 rektorns ansvar), Läroplan för specialskolan (2.8 rektorns ansvar)

⁷ Skolinspektionen.se (2018b)

⁸ Regeringen (2017), s. 8

samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier. Argumentet är att dessa två yrkesgrupper har olika kompetenser som stärker och kompletterar varandra.⁹ Forskningen visar samtidigt på utvecklingsbehovet att skapa detta samarbete. I de flesta av de undersökningar som omfattas av översikten, och som tar upp samarbete, framkommer att både lärare och skolbibliotekarier ser ett värde i att samarbeta men att det är otydligt hur samarbetet ska gå till och vad de respektive yrkesgrupperna ska bidra med för att stärka elevernas lärande.¹⁰ Befintlig forskning tyder på att det hos lärare och skolledare finns en låg kunskap och kännedom om skolbibliotekens syfte och roll samt om skolbibliotekariers kompetens.¹¹ Detta kan enligt studiernas författare, i sin tur, förklara det svaga samarbetet mellan rektorer, lärare och skolbibliotekarier.¹² En studie som sammanfattas i Kungliga bibliotekets forsknings- och kunskapsöversikt visar på att gemensamma kompetensutvecklingsinsatser har gett särskilt positiva effekter på samarbetet.¹³

Idag finns få studier kring vilka metoder som bäst bidrar till elevers lärande

En annan utmaning som nämns i Kungliga Bibliotekets forsknings- och kunskapsöversikt om skolbiblioteken är att det idag inte finns ”mycket dokumentation om vilka metoder som bäst bidrar till elevers lärande eller hur elevers lärande ter sig när skolbiblioteket är integrerat i undervisningen.” Elevperspektivet finns undersökt endast i ett fåtal studier, vilket visar på att det saknas en bild från de målgrupper som ska ta del av skolbiblioteksverksamheten. Enligt Gärdén behövs mer svensk forskning där framförallt kvantitativa undersökningar genomförs om skolbibliotek.¹⁴

Otydlig styrning av skolbiblioteksverksamheten på skolorna

Kungliga biblioteket har i en undersökning från 2016 kunnat konstatera att rektorer brister i sin styrning gentemot personalen i skolbiblioteken. Undersökningen visar att en fjärdedel av skolbiblioteken med minst 20 timmars bemanning saknar något samarbete med rektor eller någon annan representant för skolledningen.¹⁵ De som deltagit i undersökningen klassas av Kungliga Biblioteket dessutom som de mest resursstarka och aktiva skolbiblioteken i Sverige. Hälften av dessa skolbibliotek har trots detta inte någon fastställd plan för verksamheten.¹⁶ Kungliga bibliotekets undersökning visar också att åtta av tio skolbibliotek saknar fastställda målbilder för elevernas informationsfärdigheter.¹⁷ Enligt flera undersökningar har det visat sig att

---

⁹ Kungliga Biblioteket (2016a), s. 45

¹⁰ Ibid; s 42

¹¹ Ibid; s. 34; 89

¹² Latham m.fl i Gärdén (2017), s. 37

¹³ Gärdén (2017), s. 93

¹⁴ Gärdén (2017), s.90–91.

¹⁵ Kungliga Biblioteket (2016a), s. 4

¹⁶ Ibid

¹⁷ Ibid

rektorer har en traditionell syn på skolbiblioteken, vilket innebär ett ensidigt fokus på böcker och läsning.¹⁸

Skolbibliotek är relativt svagt reglerade

En utmaning som lyfts i Kungliga Bibliotekets forsknings- och kunskapsöversikt är att skolbiblioteket inte är tydligt definierat varken i skollagen eller i bibliotekslagen.¹⁹ I skollagen anges att alla elever i Sverige ska ha tillgång till ett skolbibliotek, men det är t.ex. inte tydligt reglerat att huvudmännen ska tillhandahålla en viss kompetens i form av skolbibliotekarier.²⁰ I de nyligen reviderade läroplanerna för grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har regeringen dock förtydligat rektors ansvar för skolbibliotekets verksamhet. I läroplanerna nämns att ”skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens”.²¹

Skolbiblioteken är en del av det allmänna biblioteksväsendet och omfattas på så sätt av bibliotekslagens bestämmelser. Bibliotekslagen har inga bestämmelser som ställer krav på att skolbiblioteken måste bemannas med en skolbibliotekarie med relevant utbildning och har inte heller en tydlig definition av vad ett skolbibliotek är. Som uppmärksammas i Kungliga Bibliotekets rapport om *Skolbibliotek som pedagogisk resurs 2016* lever många skolor och skolbibliotek inte upp till de krav som ställs i bibliotekslagen om att erbjuda särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättningar, nationella minoriteter och personer som har annat modersmål än svenska.²² Idag finns inga påföljder om skolor inte följer bibliotekslagen (till skillnad från om skollagen inte följs).²³

Bibliotekslagen ställer krav på att kommuner ska anta biblioteksplaner för sin biblioteksverksamhet.²⁴ Biblioteksplanerna ska säkerhetsställa en långsiktig verksamhet för biblioteken, men endast en fjärdedel av dessa planer har identifierat skolbiblioteken vid namn eller via antalsbeskrivningar.²⁵ Enskilda huvudmän omfattas inte av denna del av lagstiftningen och har inget krav på att skriva biblioteksplaner för sin verksamhet.

---

¹⁸ Gärdén (2017), s. 31

¹⁹ Gärdén (2017), s.12

²⁰ Ibid

²¹ Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet, reviderad 2017 (2.8 rektorns ansvar), Läroplan för grundsärskolan, reviderad 2017 (2.8 rektorns ansvar), Läroplan för gymnasieskolan, reviderad 2017 (2.6 rektorns ansvar) Läroplan för gymnasiesärskolan, reviderad 2017 (2.6 rektorns ansvar)

²² Kungliga biblioteket (2016a), s. 39-41

²³ Kungliga Biblioteket (2016b), s.4

Skolinspektionen kan ge ett föreläggande och i förlängningen utdöma vite endast om skollagen inte följs.

²⁴ §17 bibliotekslagen (2013:801)

²⁵ Kungliga Biblioteket (2015), s.7

Flera aktörer påverkar skolbiblioteken

Kungliga Biblioteket har genomfört en kartläggning av skolbibliotek inom ramen för den myndighetsöverskridande skolbiblioteksgruppen. Där konstateras att tudelningen av skolbiblioteksverksamheten är en utmaning som ställer krav på samarbete.²⁶

Skolbibliotek regleras både på biblioteks- och skolområdet. Dessutom finns det flera olika statliga aktörer med uppdrag som påverkar skolbiblioteken.²⁷ Kungliga Biblioteket är Sveriges biblioteksmyndighet och har i uppgift att ha en nationell överblick och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, vilket också inkluderar skolbiblioteken. Kungliga Biblioteket har även ansvar för Sveriges officiella skolbiblioteksstatistik. Skolverket, å andra sidan, har till uppgift att främja att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö.

Skolhuvudmännen ansvarar för att driva skolbiblioteken. I Kungliga Bibliotekets kartläggning framgår att det kan antingen vara kulturnämnden eller utbildningsnämnden som ansvarar för skolbiblioteken.²⁸ Att skolbiblioteken hamnar under kulturnämnden kan försvåra integreringen av skolbibliotekens verksamhet i det pedagogiska arbetet och i frågor som rör skolutveckling.

Alla elever har inte tillgång till ett skolbibliotek

Enligt Kungliga Bibliotekets officiella statistik har hälften av landets 1,3 miljoner elever tillgång till ett skolbibliotek med ungefär en halvtidsbemanning.²⁹ Idag har alltså elever inte en likvärdig tillgång till skolbibliotek i Sverige, trots att skollagen (2010:800) anger att alla elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till detta.³⁰ Tillgången till bemannade skolbibliotek skiljer sig åt mellan olika skolor.

Regeringen satsar under 2016-2019 90 miljoner kronor på ett statsbidrag för personalförstärkning inom skolbiblioteken. I Skolverkets utvärdering av statsbidragets kortsiktiga effekter under läsåret 2016/17 nämner flera huvudmän att statsbidraget var för snålt tilltaget och att de haft problem att medfinansiera personalförstärkningen. Dessutom anger en majoritet av huvudmännen att de, på längre sikt, kommer att ha svårigheter att bibehålla den personalförstärkning som statsbidraget har bidragit till.³¹

---

²⁶ Kungliga Biblioteket (2016b), s.4

²⁷ Kungliga Biblioteket (2016b), s.3-4

²⁸ Kungliga Biblioteket (2016b), s.4

²⁹ Kungliga Biblioteket (2016c), s.5 Inom Kungliga bibliotekets statistikinsamling är endast offentligt finansierade biblioteksorganisationer (t.ex. skolbibliotek) som har minst 20 timmar avsatt bemanning för biblioteksverksamhet per vecka medräknade. Skollag (2010:800) har ingen definition på vad som är minimumkrav på bemanning.

³⁰ Ibid

³¹ Skolverket (2017), s. 38-40.

Kungliga Bibliotekets forsknings- och kunskapsöversikt och Skolverkets utvärdering visar även att en brist på ekonomiska resurser riskerar att påverka vilka digitala lösningar, medier eller lokaler som skolbiblioteken har tillgång till. Idag saknas ofta både digitala lösningar, medier och lokaler för skolbiblioteksverksamheten.³²

Det finns även skillnader vad gäller användandet av skolbibliotek inom skolor. I Skolinspektionens kvalitetsgranskningar finns exempel på att skolor behöver utveckla strukturer så att ”lärarna använder skolbiblioteket likvärdigt utifrån elevers behov”.³³ Kungliga Biblioteket bekräftar att skolbiblioteksverksamheten inte används likvärdigt utifrån elevers behov och det framgår av deras undersökning att en tredjedel av skolbiblioteken inte genomför särskilda insatser för elever med till exempel läsnedsättning, vilka är en prioriterad grupp enligt bibliotekslagen.³⁴

Kunskapsläget kring skolbibliotekariernas kompetens

Brist på utbildade skolbibliotekarier

Skolbibliotekarier med utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap är idag ett bristyrke.³⁵ Bland fackförbundet DIK:s bibliotekariemedlemmar ligger arbetslösheten år 2017 på 0,69 procent vilket motsvarar 28 personer i hela landet. Det här är en försvårande faktor för att huvudmännen ska kunna bemanna skolbiblioteken med utbildad personal.³⁶ Av Skolverkets utvärdering av statsbidraget för personalförstärkning inom skolbibliotek framgår vidare att en försvårande faktor för flera huvudmäns implementering av statsbidraget har varit att hitta den kompetens som efterfrågas.³⁷ Bristen på utbildade skolbibliotekarier med fackkunskap inom exempelvis källkritik och informationskunskap påverkar, i sin tur, skolbibliotekens inriktning och kvalitet.³⁸

Behov av kompetensutveckling hos utbildade skolbibliotekarier

Skolbiblioteket ska användas som en del i undervisningen för att nå läroplanernas övergripande mål samt för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Av Skolverkets rapport och andra undersökningar framkommer att huvudmän, rektorer och lärare efterfrågar en ökad kompetens hos utbildade skolbibliotekarier för att de på bästa sätt ska kunna bidra till skolans arbete med måluppfyllelse.³⁹

---

³² Gärdén (2017), s.13, Skolverket (2017), s. 27

³³ Skolinspektionen (2017)

³⁴ Kungliga Biblioteket (2016a), s. 40

³⁵ Gärdén (2017), s. 89

³⁶ DIK (2017); s. 11 DIK:s bibliotekariemedlemmars arbetsmarknad är inte bara skolbibliotek, utan även folkbibliotek, högskolebibliotek, myndighetsbibliotek, sjukhusbibliotek, specialbibliotek mm.

³⁷ Skolverket (2017), s. 27

³⁸ Gärdén (2017), s. 89

³⁹ Skolverket (2017), s. 37; Gärdén (2017), s. 41

Skolverkets förslag till åtgärder för att stärka skolbiblioteken

Enligt regeringens uppdrag ska Skolverket vid behov lämna förslag till åtgärder, författningsändringar och i förekommande fall föreslå finansiering. Det pågår dock ett arbete med att ta fram en nationell biblioteksstrategi som också kommer att omfatta åtgärder för skolbiblioteken. Skolverket menar att det kan finnas anledning att avvakta vad denna strategi resulterar i. Om regeringen redan nu vill gå vidare för att stärka skolbibliotekens funktion och skolbibliotekariernas kompetens, presenterar Skolverket här ett antal tänkbara åtgärder. Dessa åtgärder utgår från det aktuella kunskapsläget och resultatet av de samråd som Skolverket genomfört.

Regeringen kan utreda om skollagen kan förtydligas

Skolverket föreslår att regeringen utreder om skollagen kan förtydligas. Som framgår av sammanställningen av forskning och tidigare studier är skolbibliotekens pedagogiska funktion inte reglerad i skollagen. Skollagen anger endast att elever ska ha tillgång till skolbibliotek. För att skolbiblioteken på bästa sätt ska användas för att stärka utbildningens kvalitet är det viktigt att skollagen förtydligar att de är en integrerad del i undervisningen.

Skolverket bör erbjuda insatser för att stärka skolbiblioteksverksamheten inom de nationella skolutvecklingsprogrammen

Kunskapen och kännedomen om skolbibliotekens syfte och roll samt om skolbibliotekariers kompetens är låg hos lärare och skolledare. Detta kan, i sin tur, förklara det svaga samarbetet mellan skolledare, lärare och skolbibliotekarier. Det finns också ett behov av ökad kompetens hos utbildade skolbibliotekarier.

För att möta dessa behov kan Skolverket erbjuda fler insatser för att stärka skolbiblioteksverksamheten inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Statliga utvecklingsinsatser som genomförs med en viss kontinuitet under en längre tid och som knyter an till det lokala utvecklingsarbetet har bättre förutsättningar att få effekt än punktinsatser som inte är sammanhållna.

Skolverket erbjuder kompetensutvecklingsinsatser inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Skolbibliotekarier är redan idag en målgrupp för insatserna Läslyftet och Digital kompetens men bör ges möjlighet att delta i flera av de nationella skolutvecklingsprogrammen.

Skolverket föreslår vidare att det inom ramen för nationella skolutvecklingsprogram utarbetas stöd som är riktade till skolledare, lärare och huvudmän i syfte att öka målgruppernas kännedom om skolbibliotekets funktion och om skolbibliotekariernas kompetens. Även detta stöd syftar till att utveckla målgruppernas samarbete med skolbibliotekarierna. Det är därför viktigt att stöd och kompetensutveckling är gemensamma för målgrupperna.

Inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen ser Skolverket över vilka insatser som bör prioriteras i första hand.

Skolverket kan ta fram stödmaterial om skolbiblioteksverksamheten

I mars 2017 beslutade regeringen om förtydliganden och förstärkningar i läroplaner för grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasiet- och gymnasiesärskolan, för att tydliggöra skolbibliotekets uppdrag. Det förtydligas, bl.a. i läroplanerna att det är rektorns ansvar att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Skolverket bedömer att det är viktigt att skolledare får det stöd de behöver för att kunna tolka dessa nya skrivningar och ta det ansvar som efterfrågas.

Skolverket kan ta fram stödmaterial för huvudmän och skolledare samt utveckla det befintliga material som finns för lärare och skolbibliotekarier. Syftet med stödmaterialiet är att samtliga målgrupper kan på ett bättre sätt agera för att leva upp till kraven i läroplanen, bland annat genom att genomgående inkludera skolbiblioteksverksamheten i sitt systematiska kvalitetsarbete. Stödmaterialiet behöver anpassas så att de blir relevanta för huvudmän och skolor med varierande förutsättningar, tex vad gäller enskilda respektive kommunala huvudmän, skolform, storlek, geografi och elevsammansättning.

Skolverket tar kontinuerligt fram stödmaterial och information inom områden där det finns ett behov och förslagen ovan bedöms inte kräva några större kostnader för myndigheten.

Statsbidraget till skolbibliotek bör inordnas i det nya statsbidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Idag saknas ofta både digitala lösningar, medier och lokaler för skolbiblioteksverksamheten. Dessutom har endast hälften av landets 1,3 miljoner elever tillgång till ett skolbibliotek med ungefär en halvtidsbemanning. Regeringen har sedan 2016 inrättat ett riktat statsbidrag till skolhuvudmän för personalförstärkningar i skolbibliotek.⁴⁰ I utvärderingen av statsbidraget konstaterade Skolverket dock att huvudmännen upplevde statsbidraget som för litet och att de hade svårt att få till den medfinansiering som krävdes.⁴¹

Det finns, som både Skolverket och andra aktörer kunnat konstatera problem med de många statsbidragen på skolområdet.⁴² Skolverket har därför i budgetunderlag till regeringen föreslagit en översyn av de riktade statsbidragen. Det bör bl.a. övervägas om olika statsbidrag kan sammanföras till färre men större bidrag, vilket sannolikt skulle göra det enklare för huvudmännen att överblicka vilka satsningar som finns och att delta i de som motsvarar verksamhetens behov. Som ett led i en sådan utveckling föreslår Skolverket därför att de medel som idag är beräknade för statsbidraget till skolbibliotek förs till det nya bidraget för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling (SFS 2018:49). Då kan medlen även framöver användas till

---

⁴⁰ Förordning (2016:370) om statsbidrag för personalförstärkning i skolbibliotek.

⁴¹ Skolverket (2017), s.1-2

⁴² Se t.ex. Riksrevisionen (2017).

skolbibliotek av de huvudmän som vill men utan detaljreglering eller krav på medfinansiering. På det sättet ges också förutsättningar för långsiktig finansiering.

Referenser

Bibliotekslagen (2013:801)

DIK (2017) Arbetslöshetsrapport december 2017

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Reviderad 2017 (SKOLFS 2010:37)

Läroplan för grundsärskolan. Reviderad 2017 (SKOLFS 2010:255)

Läroplan för gymnasieskolan. Reviderad 2017 (SKOLFS 2011:144)

Läroplan för gymnasiesärskolan. Reviderad 2017 (SKOLFS 2012:99)

Gärdén, C. (2017), *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings-och kunskapsöversikt år 2010-2015: Kungliga Biblioteket. Nationella Biblioteksstrategin*. Rapport

Kungliga biblioteket (2012), *Bibliotekens planer 2012*. Rapport

Kungliga Biblioteket (2015), *Skolbibliotek i biblioteksplanerna: kommunala bibliotek 2015*. Rapport

Kungliga Biblioteket (2016a), *Skolbibliotek som pedagogisk resurs 2016*. Rapport.

Kungliga biblioteket (2016b), *Skolbibliotek – hur ser det ut?*. Rapport.

Kungliga Biblioteket (2016c), *Rapport Bibliotek 2016*. Rapport.

Kungliga Biblioteket (2017), *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering. Nationella Biblioteksstrategin*. Rapport.

Prop. 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

Riksrevisionen (2017), *Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov* (rapport 2017:30)

Skolverket.se (2016a), *Nationellt centrum för Matematikutbildning* senast granskad: 2016-12-02 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/matematik/undervisning/ncm-1.129526> hämtad: 2017-11-29

2018-03-27
15 (15)
Dnr 2017:1228

Skolverkets.se (2016b), *Det här gör Skolverket* senast granskad: 2016-09-15
<https://www.skolverket.se/om-skolverket/det-har-gor-skolverket-1.61165> hämtad
2018-02-06

Skolinspektionen (2017), *Kvalitetsgranskningar av skolbibliotek som pedagogisk re-
surs* Dnr 400-2016:11433

Skolinspektionen.se (2018b), *Skolbibliotek* senast uppdaterad: 2017-10-02
[https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstagan-
den/skolbibliotek/](https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstagan-den/skolbibliotek/) hämtad 2018-02-06

Skollag (2010:800)

Skolverket (2017), *Utvärdering av statsbidraget för personalförstärkning i skolbibliotek*. Rap-
port

Regeringen (2017) U2017/04119/S, *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*